

ЗМІСТ

ВСТУП	6
--------------------	----------

ВВЕДЕННЯ В ТЕОРІЮ ПРАВОВОЇ СТАТИСТИКИ

1. Історія розвитку правової статистики	16
2. Поняття та види обліку. Його роль у суспільній та правоохоронній діяльності	27
3. Поняття статистики, її предмет та основні категорії	30
4. Правова статистика як галузь соціальної статистики та її значення у забезпеченні законності	35
5. Методологічні основи правової статистики.....	38
6. Галузі правової статистики.....	41

СТАТИСТИЧНЕ СПОСТЕРЕЖЕННЯ ЯВИЩ І ПРОЦЕСІВ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Статистичне спостереження; поняття, ознаки, мета, завдання та етапи	50
2. Підготовка статистичного спостереження (методологія складання плану статистичного спостереження)	52
3. Організаційні форми статистичного спостереження	56
4. Види статистичних спостережень.....	59

СТАТИСТИЧНА ЗВІТНІСТЬ ТА ПЕРВИННИЙ ОБЛІК В СУДОВИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ

1. Єдиний облік правопорушень. Первинний облік в правоохоронних органах	63
2. Первинний облік в судах і органах юстиції	80
3. Організація статистичної звітності у правоохоронних органах.....	90
4. Статистична звітність у судах і органах юстиції.....	105

ЗВЕДЕННЯ І ГРУПУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1. Поняття статистичного зведення та його види.....	120
---	-----

2. Поняття і види групувань	122
3. Прийоми статистичних групувань.....	127
4. Ряди розподілу, їх види, принципи побудови.....	131
5. Статистичні таблиці	133
6. Графічне відображення у правовій статистиці	136

ПРИЙОМИ ОБРОБКИ ТА АНАЛІЗУ ЗВЕДЕНИХ СТАТИСТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

1. Абсолютні величини та їх застосування у правовій статистиці	150
2. Відносні величини, їх види та способи обчислення	153
3. Суть середніх величин, їх значення та умови використання	163
4. Показники варіації.....	174

ІНДЕКСИ У ПРАВОВІЙ СТАТИСТИЦІ

1. Поняття статистичних індексів та їх класифікація	183
2. Агрегатна форма індексів	187
3. Перетворення агрегатних індексів у середні	193
4. Індеси постійного, змінного складу, структурних зрушень та багатofакторні індекси.....	196

СТАТИСТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПРИЧИННО-НАСЛІДКОВИХ ЗВ'ЯЗКІВ МІЖ ПРАВОВИМИ ВЕЛИЧИНАМИ

1. Поняття та види взаємозв'язків між правовими показниками	201
2. Кореляційно-регресійний аналіз правових даних	202

КРИМІНАЛЬНА СТАТИСТИКА ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ЗЛОЧИННОСТІ

1. Кримінальна статистика та її значення для аналізу злочинності	214
2. Поняття статистичних рядів та їх види	217
3. Взаємозв'язки показників правової діяльності.....	223

КОМП'ЮТЕРНІ ЗАСОБИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ВИКОНАННЯ СТАТИСТИЧНИХ РОЗРАХУНКІВ

1. Статистична обробка правових даних засобами
табличного процесора MS Excel 229
2. Розрахунок статистичних параметрів засобами
табличного процесора MS Excel 232
3. Трендові моделі 236
4. Використання кореляційно-регресійного аналізу
у задачах правової статистики 239

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ 250

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ 253

1. Практичне заняття 1. Зведення і групування
статистичних даних, розрахунок абсолютних
і відносних статистичних показників 253
2. Практичне заняття 2. Розрахунок відносних,
середніх величин та величин інтенсивності 256
3. Практичне заняття 3. Статистичне вивчення причинно-
наслідкових зв'язків між правовими величинами 258
4. Практичне заняття 4. Розрахунок показників рядів
динаміки правових величин 261

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ 263

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 281

ВСТУП

Метою підготовки даного посібника є вдосконалення процесу викладання дисципліни «Правова статистика», підвищення якості самостійної роботи студентів шляхом впровадження комп'ютерних засобів її підтримки з метою відповідної зміни якості засвоєння теоретичного матеріалу та напрацювання стійких навичок аналізу правових даних на сучасному програмно-технічному рівні. Зазначимо, що набуття теоретичних знань і напрацювання навичок використання ІКТ для аналізу правової інформації та розв'язання завдань професійної інформаційної діяльності юриста забезпечують дисципліни «Інформаційні технології в правозастосовчій діяльності», «Інформаційні технології в правоохоронній діяльності», «Комп'ютерні мережі (Інтернет)», «Основи інформатики і обчислювальної техніки».

Аналіз змісту дисципліни «Правова статистика» свідчить про те, що переважна більшість навчального часу відведено розв'язанню задач правової статистики різноманітними розрахунковими методами – обчисленням середніх, показників варіації, показників динаміки, виконанням кореляційного та регресійного аналізу, графічною інтерпретацією розрахункових даних, побудовою зведених таблиць тощо. У переважній більшості відомчих навчальних закладів семінари та практичні заняття проводяться у звичайних класах одним викладачем-предметником, у процесі розв'язання задач студенти використовують підручники, посібники, методичні розробки, калькулятори, результати розв'язання задач та їх графічну інтерпретацію відображають у зошитах або на окремих аркушах, які перевіряє викладач і виставляє оцінки. Контроль якості засвоєння теоретичних знань відбувається шляхом проведення усного та письмового опитування, в окремих випадках – тестування. Самостійна робота переважно відбувається у формі ознайомлення з визначеним викладачем теоретичним матеріалом за підручниками і посібниками та розв'язання стандартних задач.

Розглянутий нами підхід відображає рівень викладання дисципліни, в якому фактично не враховані можливості сучасних

інформаційно-комунікаційних технологій та педагогічний потенціал комп'ютерних засобів підтримки навчального процесу – офісного програмного забезпечення, електронних посібників, тестово-контролюючих програм. Він був доцільним на початку розвитку комп'ютерних технологій, коли їх впровадження у навчальний процес було дуже проблематичним і вимагало значних зусиль з боку висококваліфікованих фахівців у галузі інформатики, викладачів-предметників і супроводжувався великими фінансовими витратами. Таким чином, існує суперечність між рівнем сучасних педагогічних підходів, які широко використовують надбання ІКТ, та рівнем комп'ютерної підтримки дисципліни «Правова статистика».

Окреслену суперечність, на нашу думку, можливо вирішити шляхом впровадження певних видів прикладного, спеціального і педагогічного програмного забезпечення у навчальний процес з дисципліни «Правова статистика», більш виразно окресливши міжпредметні зв'язки між дисципліною «Правова статистика» і комп'ютерно-інформаційними дисциплінами та практично забезпечити вирішення задач правової статистики відповідними засобами комп'ютерної підтримки.

На нашу думку, реалізація запропонованого підходу стосовно використання потенціалу сучасних ІКТ у процесі викладання дисципліни «Правова статистика» та забезпечення належного рівня опанування дисципліною студентами дозволить отримати такі результати:

- інтенсифікувати навчання шляхом одержання в одиницю часу більших обсягів навчальної інформації та створення умов для її більш глибокого засвоєння і практичного опрацювання на персональних комп'ютерах;
- створити об'єктивні передумови для моделювання у комп'ютерному класі елементів професійної інформаційної діяльності майбутнього правоохоронця;
- підвищити якість та об'єктивність контролю за результатами навчальної діяльності студентів завдяки використанню тестових програм;
- підвищити ефективність самостійної роботи студентів з

дисципліни шляхом дійсно самостійного опрацювання теоретичного матеріалу та закріплення його завдяки розв'язанню індивідуально підібраних задач (завдань) на персональному комп'ютері;

- напрацювати студентам загальнонаукові підходи щодо обробки різнотипної інформації шляхом використання стандартних методів статистичного аналізу, що є корисним у процесі вивчення економічних дисциплін, соціології, кримінології, подальшій навчальній, науковій та професійній діяльності, більш чітко окреслити міжпредметні зв'язки;

- удосконалити і розширити професійну складову комп'ютерно-інформаційної компетентності майбутніх правоохоронців і, як наслідок, підвищити якість професійної підготовки випускників.

Таким чином, реалізація запропонованого підходу вимагає спільних зусиль фахівців у галузі кримінального права і кримінології та у галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Саме запропонований підхід обумовив структуру пропонованого посібника, куди входять стислі теоретичні відомості з правової статистики, завдання для самостійного опрацювання, необхідний мінімум відомостей щодо комп'ютерних засобів підтримки дисципліни.

Програма вивчення навчальної дисципліни «Правова статистика» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки «бакалавр» спеціальності 6.030401 Правознавство.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є кількісна сторона масових правових та інших юридично значимих явищ та процесів з метою розкриття їх якісної своєрідності, тенденцій та закономірностей їх розвитку в конкретних умовах місця та часу.

Міждисциплінарні зв'язки: правова статистика тісним чином пов'язана з усіма науками кримінально-правового, цивільно-правового та адміністративно-правового циклів. Цей зв'язок проявляється у тому, що конструювання системи показників правової статистики базується на теоретичних узагальненнях і положеннях різноманітних правових наук, з одного боку. А з

іншого – висновки, які здобуті в наслідок статистичного аналізу правових явищ, дають змогу оцінити ефективність дії правових норм, практики їх застосування і більш обґрунтовано робити теоретичні висновки і законодавчі пропозиції про необхідність їх зміни.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

Загальні положення та окремі методи правової статистики

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Правова статистика» є засвоєння статистичних методів дослідження соціально-правових явищ і прогнозування тенденцій їх розвитку. Використання статистичних методів дослідження допомагає студентам краще розібратися в особливостях соціально-економічного розвитку держав, оцінювати ефективність діяльності їх правоохоронних органів. Адже без аналізу статистичних даних будь-яка наука оперує лише схоластичними висновками. Значення правової статистики полягає у тому, що вона поєднує теорію і практику.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Правова статистика» є:

теоретичні:

- допомогти студентам засвоїти принципи та методи збору статистичних даних про правопорушення та діяльність правоохоронних органів;

- ознайомити з методами обробки результатів статистичного спостереження;

- розвиток загальної культури, світоглядної орієнтації, успішності, творчого та особистісно-орієнтованого стилю діяльності юриста-практика;

- опанування змістом сучасної соціології для застосування його у професійній практичній діяльності;

- опанування теоретико-методологічним змістом категоріально-понятійного апарату навчальної дисципліни з метою його застосування в юридичній діяльності.

практичні:

- формування правової культури, розвиток духовності, соціальної відповідальності юристів, усвідомлення ними творчого та інноваційного характеру правової діяльності;

- вміння розвивати творчий потенціал, що спрямований на досягнення успіху у професійній діяльності, підтримувати прагнення до самовдосконалення та найвищої професійної майстерності.

- навчити аналізувати статистичні данні про правопорушення та формулювати висновки та припущення, що витікають з аналізу даних.

- здатність до ефективного використання положень закону про державну статистику та інших нормативних документів при заповненні документів статистичної звітності;

- володіння основними навичками проведення статистичних досліджень.

- здатність орієнтуватися в основних методах правової статистики,

- обґрунтовано обирати найефективніші системи та способи правозастосування.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми, студенти повинні:

знати:

- науково-статистичні методи;
- показники, за допомогою яких дається характеристика кримінально-правових, кримінологічних, цивільно-правових та адміністративно-правових явищ;

- методикау їх обчислення, прогнозування того чи іншого правового явища;

- чинне законодавство про статистику;

- основні статистичні поняття;

- завдання, мету, організаційні форми та способи статистичного спостереження;

- методикау здійснення статистичного спостереження;

- систему статистичної звітності в МВС, прокуратурі, судах;

- форми статистичної звітності.

вміти:

- заповнювати усі види документів первинного обліку, які існують у правоохоронних органах на даний час;
- обчислювати і аналізувати систему показників, які характеризують кримінально-правові, цивільно-правові та адміністративно-правові явища;
- дати комплексну характеристику статистичних показників та їх оцінку з урахуванням тенденцій очікуваних змін;
- правильно застосовувати знання в юридичній практиці;
- проводити статистичне спостереження та обробку його результатів;
- вести статистичну звітність;
- організовувати статистичну роботу в юридичних органах;
- моделювати правові процеси на основі статистичних даних.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 54 годин, 1,5 кредити ЄКТС.

Вивчення дисципліни «Правова статистика» передбачає засвоєння теоретичних положень, напрацювання практичних навичок і вмінь, а тому дисципліну побудовано на основі поєднання ґрунтовного засвоєння теоретичних знань з їх практичним опрацюванням і закріпленням під час самостійної роботи.

Основними формами навчання є лекції, практичні заняття та самостійна робота. Лекційний курс містить теоретичний матеріал, список літератури, питання для самоконтролю. Відпрацювання теоретичного матеріалу здійснюється студентом на основі вивчення теоретичних положень курсу за рекомендованою літературою та конспектами лекцій; самостійна робота забезпечується відпрацюванням рекомендованої літератури та роботою над окремими питаннями у комп'ютерних класах під час консультацій, виконанням індивідуальних розрахункових завдань. Для перевірки здобутих знань, посилення контролю за якістю навчання до залікових питань включено матеріал, який виносився на самостійне опрацювання.

У теоретичній частині запропонованого посібника розглядаються найбільш складні, вузлові питання окремих тем, особлива увага звертається на визначення ролі і місця

статистичних методів у практичній діяльності юриста, використання кількісних методів у статистичних і кримінологічних розрахунках, технології підготовки юридичних документів сучасними офісними засобами, що не виключає необхідності систематичної та постійної самостійної роботи з друкованими й електронними джерелами навчальної та наукової інформації.

Самостійна робота – це робота студентів, що планується та виконується відповідно до підготовлених викладачем завдань і при його методичному керівництві, але без безпосередньої участі викладача. Самостійна робота студентів необхідна не тільки для оволодіння певною дисципліною, але й для формування навичок самостійної роботи взагалі – в навчальній, науковій, професійній діяльності, здібності приймати на себе відповідальність самостійно вирішувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації тощо. Незалежно від спеціалізації та характеру роботи будь-який починаючий спеціаліст повинен мати фундаментальні знання, професійні вміння і навички діяльності зі свого профілю, досвід творчої та професійної діяльності щодо вирішення нових проблем, досвід соціально-оціночної діяльності. Дві останні складові освіти формуються саме в процесі самостійної роботи студентів.

Самостійна робота сприяє поглибленню і розширенню знань, формування інтересу до пізнавальної діяльності, оволодінню прийомами процесу пізнання, розвитку пізнавальних здібностей. Тому вона стає головним резервом підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх правоохоронців.

За цільовим призначенням можливо виділити такі види самостійної роботи студентів:

1. Вивчення нового матеріалу: читання та конспектування літературних або електронних джерел інформації, перегляд відеозаписів, прослуховування або перегляд записів лекцій.

2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних, практичних, лабораторних робіт, колоквиумів, семінарів, виконання типових завдань, повторення раніше опрацьованого навчального матеріалу.

3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: